

Laine ym.: Korvausten maksamisesta Suomen sodan aikana Karjalassa ottamille sotavangeille

Eduskunnan Herra Puhemiehelle

Viime aikoina on syntynyt keskustelua ns. jatkosodan aikana suomalaisten perustamissa keskitysleireissä kärsineiden venäläisten korvausvaatimuksista. Eräät keskustelijat ovat pitäneet korvausvaatimuksia vanhentuneina. Toiset taas ovat osoittaneet, että Suomi on vastikään maksanut korvauksia jatkosotaan osallistuneille virolaisille vapaaehtoisille.

Suomalaiset keskitysleirit Karjalaan pystytettiin ylipäällikkö C. G. Mannerheimin 8.7.1941 antaman käskyn perusteella. Käskyn mukaan suomalaisten valtaamien alueiden venäläinen väestö oli vangittava ja toimitettava keskitysleirihin.

Ensimmäiset leirit pystytettiin jo syyskuussa vuonna 1941. Kun suomalaiset olivat saavuttaneet Syvärin, siirrettiin vallatulta alueelta 3 400 venäläistä neljään keskitysleiriin. Marraskuussa samana vuonna leireille oli suljettu jo 11 166 henkeä.

Suurimmillaan keskitysleirien vahvuus oli maaliskuussa 1942, jolloin leireille oli suljettu 23 983 epäkansalliseksi katsottua ihmistä. Pääasiassa leiriläiset olivat sodan jalkoihin jääneitä naisia, lapsia ja vanhuksia, koska miehet olivat armeijassa.

Suomalaisia keskitysleirejä tutkineen ja niistä mm. väitöskirjan kirjoittaneen dosentti Antti Laineen (Joensuun yliopisto) mukaan keskitysleirejä oli kaikkiaan kymmenkunta. Pelkästään Petroskoissa ja sen ympäristössä oli kuusi leiriä, jotka eivät kuitenkaan kaikki olleet toiminnassa samanaikaisesti.

Karjalan Sanomat julkaisi 9.2.1993 entisten alaikäisten vankien Karjalan Liiton jäsenen lääkäri Tamara Shljantenkovan kirjoituksen, jossa kerrottiin Karjalan keskitysleireistä mm. seuraavaa: "Arkistomateriaalit todistavat, että miehityksen aikana Petroskoihin oli muodostettu kuusi keskitysleiriä, joihin oli suljettu väkivaltaisesti 25 000 siviilikansalaista. Heistä 60 prosenttia oli vanhuksia, naisia ja lapsia. Näiden keskityslei-

rien perustajina olivat olleet everstiluutnantti Kotilainen ja kenraalimajuri Arajuri.

Petroskoin leireillä suomalaiset olivat ampu- neet, hirttäneet ja kiduttaneet nälällä tai ylivoimaisella työllä yli 7 000 vankia. Leirillä numero 3 oli 6—7 kuukauden aikana kuollut lähes puolet vangeista eli noin 2,5 tuhatta henkeä. Ruumiit pantiin pikapäin kyhättyihin arkkuihin ja siirrettiin latoon, josta ne sitten 30—40 arkun erinä kuljetettiin Hiekkarannan hautuumaalle."

Karjalan Sanomien mukaan mainitulla hau- tuumaalla pidettiin 2.1.1993 surumessu ja jouk- kokokous, jossa oli mukana keskitysleirien enti- siä alaikäisiä vankeja, jotka olivat ihmeen kau- palla säilyneet hengissä.

Mainitun Karjalan Sanomissa julkaistun kir- joituksen mukaan entisten alaikäisten vankien Karjalan Liiton tehtävänä on entisten alaikäis- ten vankien löytäminen sekä yleensä sodan ai- kana keskitysleireille joutuneiden ihmisten aut- taminen. Järjestön piirissä on oltu huolissaan siitä, että tähän mennessä heille ei ole avattu pääsyä suomalaisen arkistoaineiston pariin vaan vaaditaan maksua Suomen markoissa.

Edellä lainatun kirjoituksen mukaan saksalai- set ovat toimittaneet humanitaarista apua saksalaisten keskitysleirien entisille vangeille. Suomes- ta käsin ei vastaavaa apua ole annettu eikä mitään korvauksia ole luvattu maksaa.

Vaikka saksalaisilla ja suomalaisilla keskitys- leireillä oli eroavuuksia ja eräät suomalaiset keskitysleirit nimettiin marraskuussa 1943 siir- toleireiksi, tulisi niissä kärsineiden ja heidän omaistensa korvausvaatimukseen suhtautua kaikella asiallisuudella. Väite korvausvaatimusten vanhenemisesta ei tunnu perustellulta.

Edellä olevan perusteella ja valtiopäivä- järjestyksen 37 §:n 1 momenttiin viitaten esitäm- me kunnioittavasti valtioneuvoston asianomai- sen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyk- sen:

Aikooko Hallitus ryhtyä toimenpiteisiin humanitaarisen avun toimittamiseksi tai mahdollisten korvausten maksamiseksi suomalaisten perustamissa keskitysleireissä Karjalassa sodan aikana vangittuina olleille vanhuksille, naisille, lap-

sille ja muille siviilikansalaisille taikka heidän omaisilleen, ja aikooko Hallitus helpottaa pääsyä mainituista keskitysleireistä kertovan arkistoaineiston pariin?

Helsingissä 2 päivänä huhtikuuta 1993

Ensio Laine
Timo Laaksonen
Iivo Polvi
Claes Andersson

Eila Rimmi
Asko Apukka
Osmo Polvinen
Jarmo Wahlström

Raila Aho
Martti Korhonen
Outi Ojala
Esko Helle

Eduskunnan Herra Puhemiehelle

Valtiopäiväjärjestyksen 37 §:n 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa Te, Herra Puhemies, olette 2 päivänä huhtikuuta 1993 päivätyin kirjeenne n:o 501 liitteenä lähettänyt valtioneuvoston jäsenelle kansanedustaja Laineen ym. kirjallisen kysymyksen n:o 197, jossa tiedustellaan:

Aikooko Hallitus ryhtyä toimenpiteisiin humanitaarisen avun toimittamiseksi tai mahdollisten korvausten maksamiseksi suomalaisten perustamissa keskitysleireissä Karjalassa sodan aikana vangittuina olleille vanhuksille, naisille, lapsille ja muille siviilikansalaisille taikka heidän omaisilleen, ja

aikooko Hallitus helpottaa pääsyä mainituista keskitysleireistä kertovan arkistoaineiston pariin?

Vastauksena kysymyksen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Jatkosodan alussa suomalaiset joukot etenivät Itä-Karjalassa niin nopeasti, ettei kaikkea siviiliväestöä ollut ehditty evakuoida alueelta pois. Väestöä oli eniten jäänyt alueen eteläosiin. Suomen armeijan tehtäväksi tuli tällöin huolehtia vallatulla alueella asuvasta siviiliväestöstä, jota on arvioitu olleen kaikkiaan n. 83 000—85 000. Tehtävästä vastasi heinäkuussa 1941 perustettu Itä-Karjalan sotilashallintoesikunta.

Itä-Karjalan väestö jakaantui sodan alkaessa selvästi kahteen lähes yhtä suureen ryhmään — ns. kansalliseen väestöön eli suomensukuisiin (pääasiassa karjalaisiin) sekä muihin kansallisuuksiin, joiden keskuudessa venäläiset olivat enemmistönä; näitä kutsuttiin epäkansalliseksi väestöksi. Epäkansallista väestöä koottiin perhe-

kunnittain väestöleireille, joista aluksi käytettiin nimeä keskitysleiri, mutta vuodesta 1943 lähtien siirtoleiri.

Leireille koottujen määrä vaihteli miehityksen aikana, korkeimmillaan se oli 1.4.1942, 23 984, ja miehityksen lopussa 15 000—18 000, mikä vastasi 18—27 % alueen koko väestöstä. Ikäjakautuma leireillä heijasti koko alueen väestön jakautumaa, mistä alle 15-vuotiaita oli 48 % sekä yli 15-vuotiaita miehiä 13 % ja naisia 39 %. Leirejä perustettiin mm. Petroskoihin, johon väestöä voitiin sijoittaa tyhjiksi jääneisiin rakennuksiin.

Suomen ja SNTL:n 19.9.1944 solmiman välirauhansopimuksen 11. artiklassa todetaan ”Suomen sitoutuvan korvaamaan SNTL:lle sotatoimien ja SNTL:n alueiden miehityksen johdosta Suomen aiheuttamat vahingot”, joiden määräksi tuli 300 milj. dollaria. Viimeiset sotakorvaukset saatiin maksetuksi vuoden 1955 aikana.

Voittajavaltiona SNTL määräsi korvausten muodon ja päätti niiden toimituksista SNTL:n alueella. Neuvostoliiton tai Venäjän viranomaiset eivät ole esittäneet Suomelle vaatimuksia humanitaarisen avun antamisesta Itä-Karjalan siirtoleireillä olleille.

Karjalan tasavallan edustajat ovat pyytäneet arkistotietoja siirtoleireillä olleesta väestöstä. Karjalan viranomaisten ongelmana on selvittää, kuka olisi oikeutettu saamaan avustusta tai lisäeläkettä, jota Venäjä myöntää mm. vieraan miehitysvallan leireillä sodan aikana olleille. Karjalan viranomaisille on todettu, että tiedot ovat poimittavissa Sota-arkiston aineistosta. Tiedot ovat julkisia ja ilmaisia. Mikäli arkistoaineistoa halutaan kopioida tai mikrofilmata, tulee arkistonkäyttäjän korvata nämä kulut.

Helsingissä 4 päivänä toukokuuta 1993

Ulkoasiainministeri *Paavo Väyrynen*

Till Riksdagens Herr Talman

I det syfte 37 § 1 mom. riksdagsordningen anger har Ni, Herr Talman, med Er skrivelse nr 501 av den 2 april 1993 till vederbörande medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsman Laine m.fl. undertecknade spörsmål nr 197:

Ämnar Regeringen vidta åtgärder för lämnande av humanitär hjälp eller betalning av eventuella ersättningar till de äldre, kvinnor och barn och andra civilpersoner som under kriget fanns i finska koncentrationsläger i Karelen, eller till deras efterlevande, och

ämnar Regeringen underlätta tillträdet till det arkivmaterial som berättar om dessa koncentrationsläger?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

I början av fortsättningskriget avancerade de finska trupperna så snabbt i Östkarelen att det inte hade funnits tid att evakuera hela civilbefolkningen i området. Mest människor fanns det i områdets södra delar. Finska armén blev då tvungen att ta hand om civilbefolkningen i området, som uppskattningsvis uppgick till ca 83 000—85 000 personer. För denna uppgift ansvarade staben för militärförvaltningen i Östkarelen, vilken hade upprättats i juli 1941.

Vid krigets början bestod befolkningen i Östkarelen av två så gott som lika stora grupper — den s.k. nationella befolkningen, dvs. finskbesläktad (främst karelsk) befolkning, och andra nationaliteter, bland vilka ryssarna var i majoritet. Denna del av befolkningen kallades onationell. Den onationella befolkningen samlades familjevis i befolkningsläger, vilka till en början kallades koncentrationsläger, men från och med 1943 omflyttningsläger.

Helsingfors den 4 maj 1993

Antalet personer i lägren varierade under ockupationstiden. Störst var siffran 1.4.1942, dvs. 23 984, och i slutet av ockupationen, då den uppgick till 15 000—18 000, vilket motsvarade 18—27 % av hela befolkningen i området. Åldersfördelningen i lägret avspeglade befolkningens åldersstruktur, varav 48 % var under 15 år samt 13 % män och 39 % kvinnor av dem som var över 15 år. Läger upprättades bl.a. i Petroskoj, där befolkningen kunde placeras i byggnader som hade blivit tomma.

I artikel 11 i avtalet om vapenstillstånd, som Finland och Sovjetunionen ingick 19.9.1944, konstateras: "Finland förbinder sig att ersätta åt Rådsunionen de skador, som Finland genom sina krigshandlingar och genom besättandet av rådsryskt område åsamkat Rådsunionen." Dessa ersättningar fastställdes till 300 milj. dollar. De sista delbetalningarna av krigsskadeståndet kunde göras 1955.

I egenskap av segrarmakt bestämde Sovjetunionen i vilken form ersättningarna skulle erläggas och beslutade om hur de skulle expedieras på sovjetiskt område. Varken sovjetiska eller ryska myndigheter har hos Finland gjort framställning om humanitärt bistånd till dem som fanns i omflyttningslägren i Östkarelen.

Representanter för Karelska Republiken har bett om arkivuppgifter om befolkningen i lägren. Det ankommer på de karelska myndigheterna att utreda vem som är berättigad till hjälp eller till tilläggspension, som Ryssland beviljar bl.a. dem som under kriget suttit i läger upprätthållna av en ockupationsmakt. De karelska myndigheterna har underrättats om att uppgifterna finns att tillgå i Krigsarkivets material. Uppgifterna är offentliga och avgiftsfria. Den som önskar kopiera eller mikrofilma arkivmaterialet skall själv stå för kostnaderna.

Utrikesminister Paavo Väyrynen